

Svitlana Zubchenko

NATIONAL POLICY OF SOVIET GOVERNMENT DURING THE SECOND WORLD WAR: HISTORIOGRAPHICAL REVIEW PROBLEMS

The author analyzes the coverage historiography matter of national policy of the Soviet government during the Second World War. In the article the evolution of views researchers Soviet era. Determined position of the leading Ukrainian specialists on the national question, followed theoretical and methodological approaches to foreign researchers to analyze national processes in the USSR war period.

Key words: historiography, Second World War, the Soviets, Stalin's regime, a national politics.

УДК 94(477.8) «1942/1944»

Василь Ухач

ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ УПА (Б-Б)-УНРА В НАЦІОНАЛЬНОМУ РУСІ ОПОРУ ПЕРІОДУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ: СУЧАСНИЙ ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС (ВИБРАНІ АСПЕКТИ)

У статті досліджено створення, організаційну та військову діяльність УПА (Б-Б)-УНРА; специфіку стосунків з іншими суб'єктами національного руху опору та конфліктне тло їх взаємовідносин. Здійснено спробу оцінки цих військових формувань; вказано на недостатньо вивчені питання та окреслено перспективні напрямки дослідження заявленої наукової теми.

Ключові слова: Т. Бульба-Боровець, сучасна історіографія, національний рух Опору, «перша» УПА, УНРА.

Болісні процеси трансформації українського суспільства не минули й національну історіографію, яка впродовж 24 років переживає складний, неоднозначний період пошуку «власного обличчя», намагання «вписатися у світове історіописання» [1, с. 283].

Дослідження проблем українського національно-визвольного руху середини ХХ ст., в останні два десятиліття, оформилося у повноцінний науковий напрямок, зайнявши в тематичній номенклатурі (особливо періоду Другої світової війни) одне із провідних місць. Зрештою, боротьба українського народу за національне самовизначення є важливим чинником легітимізації чинної державності, а тому, дослідження усієї палітри проблем національно-визвольного руху, слід розглядати як одне з ключових завдань сучасної вітчизняної історіографії, особливо на теперішньому етапі її державного існування [2, с. 1].

На початку 90-х років ХХ ст. національний рух Опору під керівництвом Т. Бульби-Боровця зазнав суттєвих перецінок. Нові методологічні підходи, розмаїття та порівняння архівних джерел дозволили з позицій об'єктивності та історизму по-новому оцінити військові формування Т. Бульби-Боровця.

Заявлена наукова тема активно досліджувалася у працях В. Дзьобака, К. Бондаренка, І. Ільюшина, Ю. Киричука, А. Кентія, О. Ленартовича, І. Ольховського, В. Сергійчука, С. Стельниковича та ін. [3].

Ми ж поставимо за мету здійснити сучасний історіографічний аналіз окремих аспектів діяльності Української повстанської армії отамана Бульби Боровця-Української народно-революційної армії (далі – УПА(Б-Б)-УНРА).

Основні завдання дослідження: проаналізувати висвітлення сучасними українськими істориками створення, організаційну та військову діяльність УПА(Б-Б)-УНРА; специфіку стосунків з іншими суб'єктами національного руху опору та конфліктне тло їх взаємовідносин; здійснити спробу оцінки цих військових формувань; вказати на недостатньо вивчені питання та окреслити перспективні напрями дослідження окремих аспектів заявленої наукової теми.

У бульбівському русі доцільно виокремити декілька етапів (авторський підхід цілком узгоджується з періодизацією, поданою науковцями, які найбільш ґрунтовно досліджували український рух Опору Т. Бульби-Боровця В. Дзьобаком, С. Стельниковичем, Ю. Ленартовичем): перший етап – липень-серпень 1941 р. (формування не без підтримки Німеччини «Поліської Січі» та її виключна антирадянська скерованість [4, с. 183; 5, с. 117]; другий етап – березень 1942 – жовтень 1943 рр. – боротьба на два фронти і формування структур УПА(Б-Б)-УНРА (наголосимо, що антирадянська боротьба бульбівців зумовлювалася перемогами Червоної армії на фронтах у 1943 р. та активізацією радянських партизанів, а тому окреслення другого етапу О. Ленартовичем як антинімецького періоду боротьби [5, с. 117] потребує уточнення); третій етап – серпень 1944 – травень 1945 рр. – повернення до співпраці з німецькою владою [5, с. 117; 6, с. 280–281].

Тимчасовий «перепочинок» (після розпуску «Поліської Січі» – примітка автора) поставив перед керівництвом бульбівського руху низку проблем, таких, як – кадрова, матеріального забезпечення, відсутності власної політичної доктрини. Проте ці труднощі не зупинили Т. Бульбу-Боровця після реорганізації з початком 1942 р. розпочати новий етап боротьби – формування структур «першої» УПА та перехід до тактики двофронтової боротьби.

Новий етап боротьби УПА(Б-Б) в основному мав антигітлерівське спрямування, що значною мірою зумовлювалося посиленням терору, репресій окупантів не тільки проти українського населення, але й вчорашніх січовиків. Водночас, вістря боротьби проти нацистів з весни 1942 р. УПА(Б-Б) скерувала на реквізицію продовольчих складів та спротив вивезенню українців на примусові роботи до Третього Рейху.

Обґрунтованою та спільною видається позиція провідних істориків національного руху Опору під керівництвом Т. Боровця, що збройні дії УПА(Б-Б), хоча й перешкоджали терору і грабункам окупаційної адміністрації, проте з військової точки зору не становили серйозної загрози [7, с. 128–129; 6, с. 277]. Події весни 1943 р. не принесли суттєвих змін у антинімецьку політику бульбівського руху. Крах переговорів та відкрита конфронтація з ОУН(б) та її УПА, поразки Вермахту на Східному фронті, реорганізація УПА(Б-Б) і створення УНРА (27 липня 1943 р.), безрезультатність контактів з німцями, все ж не змінили «двоїстості тактики Т. Бульби-Боровця стосовно гітлерівців» [8, с. 51], «тому бульбівці продовжили свою тактику дій: напади на німецькі склади» [7, с. 133].

Зрозуміло, що своєрідні дії керівника «першої» УПА викликали щонайменше несприйняття не тільки з-поміж інших сил українського самостійницького руху, але й всередині військової формації. Тому поділяємо думку В. Дзьобака про те, що «внутрішня боротьба між про- і антинімецькими силами не давала змоги консолідувати навколо бульбівського формування різноманітні антигітлерівські сили, українське населення», що як покаже розвиток подальших подій стане «фатальною помилкою» [7, с. 126].

Водночас, варто наголосити на об'єднавчій точці зору українських істориків – рух Т. Бульби-Боровця не був колабораціоністським стосовно українського народу (поліський отаман не мав радянського громадянства – примітка автора), а пронімецька орієнтація зумовлювалася відсутністю чіткої політичної програми (УНДП буде створена пізніше – примітка автора).

Важливе місце в історіописанні українського руху Опору Т. Бульби-Боровця займає спроба консолідації з іншими, насамперед націоналістичними (ОУН (б), ОУН (м), силами самостійницького руху. В. Дзьобак вважає, що наприкінці 1942 р. Т. Бульба-Боровець усвідомив, що «двоїстість тактики» та його «лісова дипломатія» не в змозі забезпечити перемоги [7, с. 142], а тому звернувся до політичного керівництва обох ОУН з пропозицією співпраці й «створення Революційної ради з представників усіх угруповань як міжпартійного координатора генштабу повстанських збройних сил» [7, с. 146]. Пропозиція очільника бульбівського руху була по-різному сприйнята політичними проводами бандерівської та мельниківської організацій. Мельниківці підтримали запропоновані ініціативи, мотивуючи свою позицію популярністю бульбівських військових формувань серед населення, організаційним оформленням, зрештою, певним бойовим досвідом «ПС»-УПА(Б-Б) [9, с. 236; 5, с. 115]. В. Трофимович вважає, що цим кроком до співпраці, мельниківці хотіли «перехопити у бандерівців ініціативу формування повстанської армії», а відповідно зайняти лідируючі позиції в розгортанні українського національно-визвольного руху, отримати контроль над бульбівським рухом підпорядкувавши командний склад [10, с. 19].

Керівництво бандерівської організації негативно прийняло пропозиції Т. Боровця, відкинувши необхідність і можливість широкого політичного представництва [5, с. 115], мотивуючи свою позицію тим, що «всі, подібні зліпки ідейно неоднорідних елементів будуть нежиттєздатні» [10, с. 19]. Відповідно керівництво національно-визвольною боротьбою, вважали в ОУН(б), має здійснювати загартована ідеологічно та політично одна найбільш впливова сила. Очевидно, що бандерівська ОУН вбачала себе у цій іпостасі національним лідером, і цілком небезпідставно. Водночас, спрацювала і давня «хвороба» українського політикуму, не подолана й досі, де кожен бажав добра Україні, але в майбутній державі бачив себе на олімпі державної піраміди. Як цілком слушно зазначав львівський історик Ю. Киричук, «в результаті замість консенсусу і єдності – міжусобна боротьба, замість української держави – чергова національна катастрофа» [11, с. 86].

Слушною є думка В. Дзьобака про те, що подальша можлива «співпраця» залежала від зміни тогочасної політичної ситуації [7, с. 146]. 9 квітня 1943 р. поблизу м. Костополя обидві ключові сили українського руху Опору сіли за стіл переговорів. Ключовими пропозиціями, висунутими ОУН(б) Т. Бульби-Боровцю були наступні: відмова підпорядковуватися урядові А. Лівичького та визнання ОУН(б) політичним проводом; визнати Акт 30 червня 1941 р. як єдину державну концепцію України; створення спільної армії – УПА з єдиним штабом на чолі з Т. Бульбою-Боровцем; запровадити в ній інститут партійних комісарів та службу безпеки; розпочати загальне повстання в усій Україні, для чого потрібно було провести примусову мобілізацію населення; звільнити територію від поляків

[5, с. 115; 7, с. 148; 10, с. 19]. Т. Бульба-Боровець відкинув останню тезу, а пропозиція створення єдиного штабу була прийнята, хоча бульбівський очільник бачив себе головнокомандувачем об'єднаних збройних сил на усій території України. Фактично чи не єдиним результатом перемовин, зауважував В. Трофимович, стала угода про спільну назву «УПА», підтверджену відповідним наказом від 15 квітня 1943 р. [10, с. 19].

З-поміж причин краху консолідаційних процесів історики називають наступні: 1) побоювання політичного керівництва ОУН(б), що «колективний військовий орган..., приведе до анархізації української визвольної боротьби» [7, с. 149], така позиція не була безпідставною, оскільки, як зазначав В. Дзьобак, Т. Бульба-Боровець не зумів подолати явища отаманії, з притаманними їй властивостями [4, с. 184]; 2) негативний досвід програних визвольних змагань 1917–1920 рр., підданий нещадній критиці в ідеологічних постулатах та програмових положеннях націоналістичного руху [5, с. 115]; 3) «ідеологічне розходження та психологічно-світоглядне протистояння лідерів українських партизан...» [12]; 4) безсумнівна військова перевага, чіткість політично-програмових положень, тяглість та активність боротьби за державність ОУН(б) та її УПА над все більше втрачаючими підтримку в населення УПА(Б-Б)-УНРА.

Саме крах об'єднаних зусиль спричинив перейменування УПА(Б-Б) в УНРА і загострив (з другої половини серпня 1943 р.) відносини між УПА і УНРА, що в жовтні 1943 р. призвело до розформування відділів УНРА і переходу бульбівського військового формування у підпілля [7, с. 150–154].

Водночас, бандерівська УПА, як вважає С. Стельникович, з метою послаблення військових формувань інших сил національного руху Опору, з серпня 1943 р. «стала на шлях її збройного підпорядкування, що призвело до відкриття внутрішньонаціонального фронту...» і без сумніву було негативним явищем, що розколював єдиний національний фронт боротьби за самостійну Українську державу [6, с. 280].

Доцільно також з'ясувати кількісний склад УПА(Б-Б)-УНРА. В. Трофимович зазначає, що згідно з німецькими джерелами, військові формування Т. Бульби-Боровця «наприкінці 1942 року склали 300–350 бойовиків...»; за радянськими джерелами, в січні-лютому 1943 р. «УПА(Б-Б) нараховувала понад тисячу осіб» [10, с. 19]. За оцінкою В. Косика, чисельність військових формувань Т. Бульби-Боровця на Волині і Поліссі у квітні 1943 р. «становила 4000 осіб» [13, с. 4]. Німецькі джерела, зокрема документи відділу Абверу «Схід» під назвою «Національний український повстанський рух» від 11 листопада 1943 р. подають чисельність військових формувань Т. Бульби-Боровця у 5000–6000 осіб. Аналогічна цифра фігурує і в звітах керівників радянського партизанського руху [14, с. 17–18]. Отже, як і у випадку з «Поліською Січчю» (далі – ПС), у перший період бульбівського руху, об'єктивна чисельність військових формувань «ПС»-УПА(Б-Б)-УНРА ще чекає на своїх дослідників.

Таким чином, підсумовуючи діяльність та збройну боротьбу військових формувань УПА(Б-Б)-УНРА під проводом Т. Бульби-Боровця, як однієї з течій національно-визвольного руху останньої світової війни, доходимо наступних висновків. По-перше, серед сучасних українських істориків існують розходження в питанні наявності у військових формувань бульбівського руху чітких ідейно-політичних засад. С. Стельникович підтверджує опертя руху Т. Бульби-Боровця на «чіткі ідейно-політичні засади» [6, с. 281]. Водночас В. Дзьобак з-поміж причин поразки руху Т. Бульби-Боровця вказує на відсутність «світоглядного вчення», «чіткої та прийнятної для широких верств населення України політичної програми» [4, с. 183]. На відсутності «...власної оригінальної концепції майбутнього державного устрою» наголошує О. Ленартович [5, с. 117]; про «нехтування політичними програмами», через що повстанці тривалий час не мали чітко прописаних засад і цілей бульбівського руху, говорить В. В'ятрович [15, с. 83].

По-друге, обґрунтованою видається думка С. Стельниковича про те, що бульбівський рух «стояв на принципах демократизму, ідеях всеукраїнської національної та політичної єдності, толерантного ставлення до представників національних меншин» [16, с. 13]. Власне лівополітична орієнтація апіорі заклала конфліктність з основним гравцем національно-визвольного руху ОУН(б), унеможлививлюючи порозуміння.

По-третє, «політика постійних компромісів», «двоїстість тактики» бульбівського лідера була характерною рисою його стосунків як зі «своїми», так і з «чужими» упродовж усього періоду його діяльності [8, с. 51, 54]. Безперечно, стратегічною помилкою була орієнтація на Німеччину, яка спричинила не тільки внутрішній конфлікт в середовищі бульбівського руху, привела до втрати ним соціальної підтримки, а в перспективі і до компрометації комуністичною пропагандою національно-визвольної боротьби. У військовому аспекті формування УПА(Б-Б)-УНРА не складала серйозної загрози ні для нацистського, ні для радянського режимів. Водночас його діяльність не можна вважати колаборантською стосовно свого народу.

По-четверте, військові формування Т. Бульби-Боровця вирізняв регіональний аспект діяльності (партикуляризм); не вдалося подолати його лідеру і проявів отаманщини (характерної для української революції 1917–1920 рр.) з амбітними бажаннями лідерства, абсолютної влади. Поліський отаман не зміг перерости рівень локального отамана і «стати командиром загальнонаціонального руху» [15, с. 84].

По-п'яте, незважаючи на неминучу поразку в протистоянні зі значно переважаючими ворогами, діяльність національного руху Опору під проводом Т. Бульби-Боровця мала «значне політичне та національне значення», оскільки бульбівські військові формування «підтримали спадковість визвольних змагань», «стали одним з прецедентів» для проголошення незалежності України [6, с. 281; 16, с. 13].

Проведений аналіз сучасного історіописання національного руху опору під проводом Т. Бульби-Боровця дозволяє вказати на недостатньо вивчені питання, окреслити перспективні напрями подальших дослідницьких пошуків. На нашу думку детальнішої розробки потребують: формування ідейно-політичних засад бульбівського руху (зокрема, діяльність УНДП, пресових органів руху); внутрішнє життя ПС, зокрема державотворча діяльність Олевської республіки; сфера психологічного протистояння бульбівського та бандерівського рухів, що дозволило б пролити світло на конфліктне тло стосунків, що стали на заваді об'єднання національних сил руху Опору; скурпульозне дослідження кількісного складу усіх військових формувань руху Т. Бульби-Боровця упродовж 1941–1944 рр.; взаємин з польськими силами руху Опору.

Список використаних джерел

1. Зашкільняк Л. Виклики XXI ст. й сучасна українська історіографія / Л. Зашкільняк // Україна-Європа-Світ. Міжнар. зб наук. праць. Серія: Історія, міжнар відн. – Вип. 14. – Тернопіль: В-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – С. 283.
2. Патриляк І. К. Діяльність українського націоналістичного підпілля та повстанської армії в роки Другої світової війни: автореф. дис... докт. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / І. К. Патриляк. – Київ: Б.в., 2012. – С. 1.
3. Дзьобак В. В. Бульбівці («Перша УПА»). В кн. Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Ілюшин І. І., Касьянов Г. В. [та ін.]. Відп. ред. Кульчицький С. В. НАН України, Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2005. – 494 с.; Киричук Ю. Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги: Історичне есе / Ю. Киричук. – Львів, 1997. – 87 с.; Кентій А. «Отаман Тарас Бульба» / А. Кентій // Політика і час. – 1992. – № 4. – С. 72–79.
4. Дзьобак В. Тарас Бульба-Боровець і його військові підрозділи в українському русі опору (1941–1944 рр.): Монографія / В. Дзьобак; НАН України. Інститут історії України – К., 2002. – С. 183–184.
5. Ленартович О. Ю. «Поліська січ» Т. Бульби-Боровця на завершальному етапі боротьби (березень 1942 – жовтень 1943 рр.) / О. Ю. Ленартович // Збірник навчально-методичних матеріалів і наукових статей історичного факультету Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2007. – Вип. 13. – С. 115, 117.
6. Стельникович С. В. Український національний рух опору Тараса Бульби-Боровця: історичний нарис / С. В. Стельникович. – 2-е вид. виправ. і допов. – Житомир: Полісся, 2010. – С. 277, 280–281.
7. Дзьобак В. В. Бульбівці («Перша УПА») / Організація українських націоналістів і українська повстанська армія. Історичні нариси / Дзьобак В. В., Ілюшин І. І., Касьянов Г. В. ... [та ін.]. Відп. ред. Кульчицький С. В. НАН України, Інститут історії України / В. В. Дзьобак. – К.: Наукова думка, 2005. – С. 126, 128–129, 133, 142, 146, 148, 149, 150–154.
8. Шайкан В. Український національно-визвольний рух у роки Другої світової війни: анатомія стратегічного напрямку / В. М. Шайкан // Галичина. – 2008. – № 14. – С. 51, 54.
9. Пелешок М. Стосунки УПА-«Поліська Січ» Т. Бульби-Боровця з бандерівськими формуваннями (за матеріалами спогадів) / М. Пелешок // Сторінки воєнної історії України. – 2008. – Вип. 11. – С. 236.
10. Трофимович В. Створення Української повстанської армії / В. Трофимович // Наукові записки національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. – Острог: Національний університет «Острозька академія». – 2013. – Вип. 20. – С. 19.
11. Киричук Ю. Тарас Бульба-Боровець: його друзі і вороги: Історичне есе. – Львів, 1997. – С. 86.
12. Скокова Н. Д. Конфронтація сил: Т. Бульба-Боровець і М. Лебедь. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: cdvr.org.ua/sites/default/files/Skokova_stattya.pdf.
13. Косик В. Україна і Німеччина у Другій світовій війні / В. Косик. – Париж-Нью-Йорк-Львів, 1993. – С. 4.
14. Голик М. М. Тарас Боровець – один з організаторів повстанського руху в роки Другої світової війни / М. М. Голик // Військово-науковий вісник. – 2008. – Вип. 10. – С. 17–18.
15. В'ятрович В. Тарас Боровець. Отаман, загублений у часі. / Історія з грифом «Секретно». Архіви КДБ розповідають. / Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – С. 83–84.
16. Стельникович С. В. Ідейно-політичні засади та практика українського національного руху опору Тараса Бульби-Боровця (1941–1944 рр.): автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.01 «Історія України» / С. В. Стельникович;

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – К., 2008. – С. 13.

Васи́лий Уха́ч

**ВОЕННЫЕ ФОРМИРОВАНИЯ УПА (Б-Б)-УНРА В НАЦИОНАЛЬНОМ
ДВИЖЕНИИ СОПРОТИВЛЕНИЯ ПЕРИОДА ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ:
СОВРЕМЕННЫЙ ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ДИСКУРС
(ИЗБРАННЫЕ АСПЕКТЫ)**

В статье исследуется создание, организационная и военная деятельность УПА(Б-Б)-УНРА; специфика отношений с другими субъектами национального движения Сопротивления и конфликтное поле их взаимоотношений. Сделано попытку оценки этих военных формирований; указано на недостаточно изученные вопросы и сделано очертание перспективных направлений исследования заявленной научной темы.

Ключевые слова: Т. Бульба-Боровец, современная историография, национальное движение Сопротивления, «первая» УПА, УНРА.

Vasyl Uhach

**MILITARY FORMING OF UPA (B-B)-UNRA IN THE NATIONAL RESISTANCE
MOVEMENT IN PERIOD OF THE WORLD WAR II: MODERN HISTORIOGRAPHY
RESEARCH (CHOSEN ASPECTS)**

In the article Creation, organizational and military activity of UPA (B-B)-UNRA, specific of relationships with other subjects of national Resistance movement and conflict background of their mutual relations has been investigated. The attempt of estimation of these military forming is carried out. It is indicated on not enough studied questions and perspective directions of research of the declared scientific theme are outlined.

Key words: T. Bulba-Borovets, modern historiography, national Resistance movement, «first» UPA, UNRA.

УДК 94(477.8)

Лариса Капітан

**РАДЯНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ ЗАКАРПАТТЯ:
ПРОПАГАНДИСТСЬКО-ПОПУЛЯРИЗАТОРСЬКИЙ ЕТАП**

У статті виокремлено три умовні етапи історіографії Закарпаття і проаналізовано формування першого, який склався на засадах марксистсько-ленінської методологічної парадигми.

Ключові слова: Закарпаття, українці, возз'єднання, історіографія, марксизм-ленінізм.

У сучасній Україні помітно виросли роль і значення регіональних спільнот, їх традицій, звичаїв, самобутності. Своєрідним у цьому плані регіоном є Закарпаття, яке вважається типовим прикордонням або перехідною територією, де упродовж багатьох століть зустрічалися, взаємодіяли або вступали у гострий конфлікт різні політичні, соціальні та етнокультурні сили. Майже 1000 років край належав до Угорщини (до 1918 р.), а його населення зазнавало потужного угоризаційного тиску; згодом за наслідками міжнародних угод, після завершення Першої світової війни, увійшов до Чехо-Словаччини, нетривалий час 1938–1939 рр. мав автономний статус у складі цієї держави й навіть був «українським П'ємонтом» – незалежною Карпатською Україною, яку невдовзі захопила хортистська Угорщина. З 1945 р., згідно з міждержавною угодою між СРСР та Чехословацькою Республікою, увійшов до складу УРСР/СРСР.

У Закарпатті, очевидно, з огляду на пізніше включення регіону до складу УРСР/СРСР, процеси національно-державного розмежування, а згодом модернізації та урбанізації (у формі радянської) відбувалися за сприятливіших й ліберальніших умов. Тому на теренах краю за радянської доби зберігалися до певної міри моделі міжетнічних взаємин, багаті регіональні традиції та позитивний соціодемографічний баланс.

Історична специфіка Закарпаття дається взнаки й у сучасній Українській державі. Згідно з новітніми напрацюваннями щодо окреслення культурно-цивілізаційного розмежування у Європі між західною, латинською цивілізацією й цивілізацією східною, православною, територія Закарпаття так само, як і терени Східної Галичини, зараховується до західної частини цього міжцивілізаційного двоподілу.